

Oczekiwania instytucji płatnika jako potencjalnych pracodawców absolwentów kierunku: zdrowie publiczne

Uwagi wstępne

Realizacja projektu Leonardo da Vinci „Poprawa zatrudnienia wśród absolwentów zdrowia publicznego” przypadła na lata 2001–2003. Te lata to także okres wzmożonej publicznej dyskusji na temat reformy opieki zdrowotnej w Polsce i wprowadzenia znaczących zmian w systemie. Istniejące od 1 stycznia 1999 roku kasy chorych zastąpiono Narodowym Funduszem Zdrowia z centralą i 16 oddziałami wojewódzkimi. Tymczasem wszystko wskazuje na to, że rok 2004 upłynie pod znakiem nowej rewolucji w opiece zdrowotnej. W styczniu Trybunał Konstytucyjny orzekł, że ustawa o NFZ stworzyła warunki do zaistnienia niesprawnego i dysfunkcjonalnego systemu opieki zdrowotnej. Na mocy ogłoszonego w styczniu 2004 roku wyroku większość postanowień ustawy o Narodowym Funduszu Zdrowia przestanie obowiązywać 31 grudnia 2004. Do tego czasu powinny też zostać podjęte polityczne decyzje tego, jaki ma być polski system ochrony zdrowia. W tej chwili trudno jeszcze rozstrzygać, w jakim kierunku będą zmierzały zmiany w organizacji opieki zdrowotnej w Polsce, a co za tym idzie, jaka będzie instytucja płatnika i jakie miejsce będzie zajmować w systemie. Zakładając, że sama instytucja płatnika nie zostanie zniesiona, można oczekiwać, że kompetencje zatrudnionych w niej pracowników nie powinny zbytnio odbiegać od tych, które wskazali pracodawcy reprezentujący działające wtedy w polskim systemie zdrowotnym kasy chorych. I chociaż prezentowane poniżej opinie respondentów ze względu na to, że prowadzone w ramach projektu badania, tj. zogniskowane wywiady grupowe i ankieta pocztowa miały miejsce w latach 2001–2002 dotyczą tylko kas chorych, nie jest błędem przypuszczenie, że uzyskane wyniki można odnieść do instytucji (organizacji) płatnika niezależnie od jej struktury organizacyjnej i szczegółowych zadań.

Zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami kas chorych

W wywiadzie uczestniczyło 6 pracowników regionalnych kas chorych z trzech województw. Wypowiadając się na temat kompetencji „idealnego” pracownika tej instytucji, jako równoważne i najbardziej pożądane cechy badani wymieniali: **wiarygodność, odpowiedzialność, odporność na stres oraz umiejętność szybkiego uczenia się**, zarówno w sensie opanowywania wiedzy jak i w znaczeniu elastycznego funkcjonowania w organizacji. Podkreślano, że kasa chorych jako instytucja płatnika w polskim systemie opieki zdrowotnej jest nową organizacją, której struktura ze względu na różnorodne uwarunkowania (głównie polityczne) ciągle może podlegać zmianom. Kompetentny pracownik powinien sam umieć sprostać takim zmianom a także starać się dostosować do nich swoją firmę. W trakcie dyskusji zgodzono się, że wynikają z tego kolejne, ważne cechy osobowościowe kompetentnego pracownika, jak: **kreatywność i umiejętność pracy w zespole, organizowania pracy w zespole** oraz generalnie tzw. otwarcie na współpracę. Ze specyfiki instytucji kas chorych wynikało także podkreślanie przez badanych lojalności w stosunku do swojej organizacji, przekonania do sensu swojej pracy i ...przestrzegania ogólnie przyjętych norm kulturalnego zachowania się, zwłaszcza w kontaktach z osobami spoza organizacji.

Ze spontanicznych wypowiedzi uczestników spotkania wynikało także, że bardzo ważnymi i pożądanymi kompetencjami są: **umiejętności komunikacyjne, zdolność empatii, decyzyjność, i umiejętność poszukiwania informacji**.

Podczas wywiadu grupowego badani sformułowali także intuicyjną definicję zdrowia publicznego:

„Zdrowie publiczne jest dobrem społecznym, do którego osiągnięcia dążymy przez określone działania powiązane z polityką zdrowotną. Nasz wysiłek możemy mierzyć odpowiednimi metodami epidemiologicznymi a zdolność do podejmowania takich działań stanowi potencjał zdrowotny społeczeństwa”.

W wypowiedziach na temat przydatności absolwentów kierunku studiów zdrowie publiczne w instytucji płatnika uczestnicy wywiadu zastrzegali się, że ich wiedza o programie kształcenia na studiach dziennych na kierunku zdrowie publiczne jest niepełna. Zgodzili się co do dużej przydatności absolwenta o takim profilu wykształcenia przy pracy w realizacji programów promocji zdrowia, w departamentach finansowych i komunikacji społecznej. Kilkakrotnie podkreślono ważność postawy, która gwarantowałaby odpowiedzialność, uczciwość i wiarygodność przyszłych potencjalnych pracowników kas. Nie negowano ważności nabytej wiedzy teoretycznej, ale jej zakresowi przypisano nieco mniejsze znaczenie, przy założeniu, że absolwenci o dyskutowanych wcześniej odpowiednich cechach osobowości mogą szybko dojść do wymaganych przez pracodawcę profesjonalnych umiejętności.

Osobom uczestniczącym w wywiadzie przedstawiono „Listę profesjonalnych kompetencji absolwentów zdrowia publicznego”, prosząc ich o niezależną ocenę ważności każdej z tych umiejętności w aspekcie ich przydatności dla pracowników instytucji płatnika.

W grupie przedstawicieli kas chorych najwyżej oceniono następujące kompetencje:

- gotowość podejmowania odpowiedzialności, świadomość konsekwencji własnych działań, silne poczucie zaangażowania,
- kreatywność (umiejętność niekonwencjonalnego myślenia),
- samodyscyplina (umiejętność właściwego wykonywania zadań bez nadzoru, dotrzymywania terminów),
- umiejętność pracy w niesprzyjających okolicznościach, radzenie sobie ze stresem i zdenerwowaniem,
- umiejętność stosowania zasad racjonalnego podziału pracy, delegowania uprawnień i/lub realizacji zadań zleconych,
- umiejętność określania priorytetów,
- dobra orientacja w zakresie politycznych uwarunkowań własnej pracy (uwarunkowania stanu zdrowia, działania systemu zdrowotnego) tak na szczeblu kraju, jak i na szczeblu lokalnym.

W komentarzach zwracano uwagę na to, że kompetencje pracownika muszą być powiązane z konkretnym, przypisanym mu w instytucji stanowiskiem. Nie dziwią więc najwyższe wartości kompetencji uznanych za „uniwersalne” i odnoszących się raczej do ogólnej postawy i cech osobowości, a nie do profesjonalnych umiejętności.

Najniższe oceny przypisano natomiast takim kompetencjom, jak:

- współpraca ze środowiskiem naukowym, umiejętność zadawania pytań, świadomość ograniczeń wynikających ze specjalizacji naukowej, korzystanie z wyników,
- autopromocja, umiejętność dostrzegania i wykorzystywania sposobności awansu zawodowego,
- umiejętność prowadzenia badań naukowych, w tym przygotowania i prowadzenia projektu badawczego pozwalającego pozyskać informacje niezbędne do racjonalnego rozwiązywania problemów zdrowia publicznego,
- zdolność i gotowość współpracy z przeciwnikami politycznymi lub reprezentantami odmiennych światopoglądów w przygotowywaniu i wdrażaniu programów zdrowia publicznego.

Warto tutaj zauważyć, że zaproszone do wywiadu osoby to przede wszystkim praktycy, których praca nie kojarzy się z działalnością naukowo-badawczą. Prawdopodobnie stąd wynika niedocenianie przydatności wyników badań naukowych w rozwiązywaniu konkretnych problemów zdrowia publicznego.

Zdaniem badanych na liście zabrakło bardzo istotnej **umiejętności swobodnego posługiwania się obowiązującym w dziedzinie zdrowia publicznego prawem**.

Kwestionariusz pocztowy

W kilka miesięcy po przeprowadzeniu zogniskowanego wywiadu grupowego z reprezentantami ówczesnych kas chorych do każdej z tych instytucji i ich regionalnych oddziałów wysłano kwestionariusz z prośbą o ocenę stopnia ważności przedstawionych kompetencji. Na 60 wysłanych kwestionariuszy otrzymano 19 odpowiedzi.

Kwestionariusz wypełniały osoby zajmujące stanowiska menedżerskie w instytucji dyrektorzy, dyrektorzy departamentów oraz kierownicy działów. 2 osoby nie podały informacji o zajmowanym stanowisku. 11 odpowiedzi pochodziło z kas znajdujących się w miejscowości o liczbie mieszkańców od 50–200 tysięcy, zaś 8 instytucji respondentów było zlokalizowane w miastach o liczbie ludności powyżej 200 tysięcy.

Przy analizie kwestionariuszy otrzymanych od respondentów zdecydowano się nie rozpatrywać oddzielnie takich ocen umiejętności, jak niezbędne i bardzo ważne ze względu na to, że przy dość niskiej zwrotności ankiety wyniki tego sondażu należy traktować raczej w kategorii jakościowej, a co za tym idzie nie przeceniać znaczenia list „rankingowych” kompetencji: średnich ocen jakie uzyskały poszczególne kompetencje i różnic między tymi średnimi.

W grupie **kompetencji ogólnych** najwyżej oceniono (100% odpowiedzi bardzo ważne lub niezbędne):

- zaangażowanie w pracę zawodową,
- odpowiedzialność za własne działania i ich konsekwencje

a także:

- wywiązywanie się z zadań i obowiązków bez nadzoru (niemal 90% ocen bardzo ważne i niezbędne).

Wszystkie kompetencje z tej grupy ponad połowa respondentów oceniła jako bardzo ważne lub niezbędne.

Wśród **kompetencji specyficznych dla dziedziny zdrowia publicznego** badani najwyżej ocenili:

- zastosowanie wiedzy uzyskanej podczas studiów do wymogów zajmowanego stanowiska – prawie 85% badanych uznało tego typu umiejętność za niezbędną lub bardzo ważną,
- rozumienie bieżących problemów zdrowotnych i społecznych – 65% to oceny niezbędne lub bardzo ważne,

a w dalszej kolejności – 58% to oceny niezbędne i bardzo ważne:

- zastosowanie wiedzy z zakresu zdrowia publicznego do analizy problemów zdrowotnych i społecznych,
- pozyskiwanie i wykorzystanie danych epidemiologicznych,
- rozumienie wpływu polityki zdrowotnej na zdrowie obywateli.

Natomiast tylko około jedna trzecia respondentów uznała za niezbędną lub bardzo ważną taką umiejętność, jak: pozyskiwanie i wykorzystywanie informacji na temat środowiskowych, fizycznych i biochemicznych czynników warunkujących zdrowie; ale tylko 2 osoby spośród badanych uznały ją za mało ważną.

Jest to zrozumiałe ze względu na specyficzność tego typu umiejętności, które są bardziej cenione u pracowników inspekcji sanitarnej czy instytucji powiązanych z ochroną środowiska, natomiast nie muszą być niezbędne u osób zatrudnionych w instytucji płatnika.

Z kompetencji interpersonalnych najbardziej oczekiwanymi u pracowników w tym sektorze okazały się:

- skuteczne komunikowanie się – 84% to oceny niezbędne i bardzo ważne oraz – 79% to niezbędne i bardzo ważne,
- świadomość konsekwencji swego postępowania dla innych osób,
- umiejętność współpracy w zespole,
- umiejętność negocjacji i mediacji.

Oceniając tę grupę umiejętności tylko 37% potencjalnych pracodawców uznało za niezbędne lub bardzo ważne:

- dzielenie się wiedzą i doświadczeniem,
- umiejętność wspierania inicjatyw innych osób, grup, instytucji.

Warto podkreślić, że dla poszczególnych kompetencji we wszystkich trzech grupach, tj. kompetencji ogólnych, specyficznych dla zdrowia publicznego oraz interpersonalnych ilość ocen: mało ważne nie przekraczała 2 odpowiedzi, a ocena: dość ważne została przypisana najwyżej przez 4 respondentów.

Żadna też z poddanych ocenie kompetencji nie uzyskała przewagi ocen: mało ważne i dość ważne nad ocenami: ważne, bardzo ważne i niezbędne łącznie. Najwięcej respondentów (25%) jako mało ważną i dość ważną oceniło: umiejętność reprezentowania i argumentowania w imieniu klienta.

Można przypuszczać, że jest to skutek zawężonego pojmowania przez respondentów terminu „klient”, którego nie wszyscy wypełniający kwestionariusz utożsamili z odpowiednim w tym przypadku słowem „pacjent”.

Rola zawodowa absolwenta zdrowia publicznego w instytucji płatnika

Odpowiadając na pytanie, na jakim stanowisku zatrudniliby absolwenta zdrowia publicznego w swojej instytucji, respondenci z kas chorych proponowali między innymi takie stanowiska, jak: organizator usług zdrowotnych, specjalista w departamencie medycznym, pracownik działu rozliczeń usług medycznych, monitoring kondycji finansowej świadczeniodawców realizujących kontrakty, specjalista ds. analiz statystycznych, pracownik w dziale promocji zdrowia, stanowisko ds. kontraktowania świadczeń, kierownik działu, dyrektor departamentu.

Tylko 3 respondentów widzi absolwenta zdrowia publicznego na stanowisku szeregowym i niesamodzielnym. Jeden odpowiadający nie widzi możliwości zatrudnienia pracownika o takim profilu wykształcenia. Najwięcej, bo 9 osób najchętniej zatrudniłoby absolwenta zdrowia publicznego na stanowisku specja-

listy, 4 osoby wskazały stanowisko kierownicze, a 2 osoby widzą absolwenta w roli menedżera/dyrektora.

Proponowane przez pracodawców role zawodowe przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Proponowany charakter zatrudnienia absolwenta zdrowia publicznego w instytucji płatnika

Proponowana rola zawodowa	Ilość odp.
Kierownik	2
Specjalista, samodzielny pracownik	5
Promotor zdrowia (zadania w zakresie promocji i edukacji zdrowotnej)	3
Analitik potrzeb zdrowotnych	3
Polityk zdrowotny	1
Organizator	4

Warto zauważyć, że proponowane przez instytucje płatnika stanowiska dość dobrze korespondują z oczekiwaniami absolwentów zdrowia publicznego. W trakcie realizacji projektu ich również poproszono o przedstawienie swoich preferencji związanych z instytucją, w której chcieliby w przyszłości pracować i z zajmowanym tam stanowiskiem. 14% wymieniło instytucje płatnika jako najbardziej preferowaną. Ponad połowa z 53 ankietowanych najchętniej wyobraża sobie siebie za 10 lat na stanowisku samodzielnym o charakterze specjalistycznym. Niecałe 45% woli stanowisko kierownicze, a tylko niewiele ponad 6% stanowisko zarządcze. Żadna z ankietowanych osób nie chce za 10 lat pozostać na stanowisku niesamodzielnym.

Spośród zaproponowanych w kwestionariuszu najbardziej preferowanych pozycji zawodowych ponad połowa młodych ludzi najczęściej wybierała organizatora usług medycznych.

Patrząc na instytucję płatnika z punktu widzenia absolwenta zdrowia publicznego poszukującego zatrudnienia, nie należy się więc obawiać braku takiego pracodawcy na rynku pracy pod warunkiem, że twórcy nowej organizacji polskiego systemu opieki zdrowotnej nie zrezygnują z istnienia oddzielnego podmiotu dysponującego publicznymi środkami przeznaczonymi na opiekę zdrowotną. Powrót do modelu finansowania świadczeń medycznych z budżetu państwa jest bardzo mało prawdopodobny, gdyż pacjent, który regularnie odprowadza część swoich dochodów do publicznej kasy, będzie chciał, żeby istniało jakieś narzędzie kontroli i obrony jego interesów. W dodatku istniejące do tej pory ustawy dopuszczają (w przyszłości) wejście na rynek prywatnych instytucji ubezpieczeniowych, które, jak wskazują wyniki analizy kwestionariusza dla absolwentów, są (razem z firmami farmaceutycznymi) najbardziej preferowanym przez młodych ludzi sektorem zatrudnienia.

Uwagi i wnioski

1. Generalnie, oczekiwania pracodawców reprezentujących instytucje płatnika dotyczące kompetencji absolwenta zdrowia publicznego silniej wskazują na kompetencje ogólne i interpersonalne niż na specyficzne w dziedzinie zdrowia publicznego. Można zaobserwować skłonność badanych do przypisywania wyższych ocen umiejętnościom związanym z postawą pracownika i cechami jego osobowości niż wiedzy merytorycznej. Przypuszczalnie wynika to z faktu, że respondenci, odpowiadając na pytanie o ewentualne miejsce pracy dla absolwenta, często odwoływali się do różnorodnych możliwości zatrudnienia, nie upierając się przy jednym, określonym stanowisku. Przykładowo podawano: kierownik działu czy dyrektor departamentu bez precyzowania jakiego. Prawdopodobne jest też, że w opiniach respondentów pracownik z dyplomem studiów wyższych, o idealnych kompetencjach ogólnych, interpersonalnych i umiejący współpracować w zespole, bardzo łatwo uzupełni wymaganą wiedzę merytoryczną, co podkreślali uczestnicy wywiadu grupowego.

2. Czas, w jakim przeprowadzone było badanie, był bardzo trudnym okresem dla pracowników kas chorych. Wywiad grupowy odbył się już po zapowiadanych przez ministerstwo zmianach w funkcjonowaniu systemu opieki zdrowotnej, a respondenci biorący udział w sondażu pocztowym zdawali sobie sprawę, że za kilka miesięcy kasy zostaną zastąpione Narodowym Funduszem Zdrowia. To tłumaczy też niską zwrotność wysłanych kwestionariuszy. Wysokie oceny kompetencji związanych z radzeniem sobie ze stresem, zdolnościami prowadzenia mediacji i umiejętnościami „społecznymi” mogą świadczyć o tym, że pracodawcy z kas chorych zwrócili uwagę na to, co wtedy pomagało w rozwiązywaniu ich własnych, trudnych problemów.

3. Płatnik, który pojawił się wraz z wprowadzeniem reformy opieki zdrowotnej w Polsce, jest nową instytucją w polskim systemie opieki zdrowotnej i nowym miejscem na rynku pracy. Wszechstronne studia menedżerskie dla zarządzających opieką zdrowotną również pojawiły się zaledwie kilka lat temu, również prawie równocześnie z przygotowywaniem reformy systemu. Menedżerów o takim wykształceniu ciągle na rynku pracy brakuje. Nie zastąpią wprawdzie informatyków czy prawników w instytucji płatnika, ale będą mogli się sprawdzić jako:

- średnia kadra zarządzająca w poszczególnych działach czy departamentach,
- samodzielni pracownicy działów finansowych, statystycznych i komunikacji społecznej,

pod warunkiem „przetrwania” płatnika w systemie. Zależy to oczywiście od polityków i decydentów odpowiedzialnych za kształtowanie polityki zdrowotnej i za warunki, w jakich jest ona realizowana. Powrót metody finansowania z budżetu państwa jest bardzo mało prawdopodobny, ale sporo zwolenników ma model, zgodnie z którym pieniędzmi na ochronę zdrowia powinny dysponować lokalne samorządy. Przeciwnicy wprowadzenia takich rozwiązań argumentują,

że byłoby to całkowitym zaprzeczeniem wszystkich ważniejszych decyzji podejmowanych w obszarze polityki zdrowotnej od kilku lat, a metoda reformowania „od ściany do ściany” przynosi bardzo mizerne efekty. Raczej niemożliwy jest też powrót kas chorych, funkcjonujących w taki sposób jak do 2003 roku. Najbardziej realny wydaje się wariant podziału Narodowego Funduszu Zdrowia na kilka ponadregionalnych funduszy, silniejszych ekonomicznie niż dawne kasy i bardziej samodzielnych niż regionalne oddziały NFZ. W opinii ekspertów ten model ma największe szanse na ciągłość i wykorzystanie pozytywnych skutków dotychczasowych reform. Uzupełnieniem analizy kompetencji absolwentów zdrowia publicznego jako pracowników instytucji płatnika mogłoby być powtórzenie kwestionariusza dla pracodawców reprezentujących te nowe fundusze i porównanie wyników z tymi, które otrzymano od nieistniejących już kas chorych.